

Creșterea Limbii Românești

- fondată în anul 2013, odată cu Legea
ZILEI NAȚIONALE A LIMBII ROMÂNE

DUNĂREA ȘI SPAȚIUL PANONIC ÎN
CUPRINSUL DEVENIRII
ROMÂNEȘTI –
DOUĂ CĂRȚI DE IONEL CIONCHIN

IONEL CIONCHIN

FLUVIUL CU MAI MULTE NUME

**Editura EUROBIT
Timișoara, 2014**

IONEL CIONCHIN

FLUVIUL CU MAI MULTE NUME

**Editura EUROBIT
Timișoara, 2014**

P R E F A Ț Ă

Considerat cel mai lung fluviu al Vechii Europe¹, Dunărea a fost și este cel mai important datorită cursului său, străbătând continentul de la vest la est prin ținuturi cu mare diversitate a condițiilor naturale și economice. Fluviul curge prin 10 țări – Germania, Austria, Slovacia, Ungaria, Croația, Serbia, România, Bulgaria, Republica Moldova, Ucraina –, străbătând 4 capitale europene: Viena (Austria), Bratislava (Slovacia), Budapesta (Ungaria) și Beograd (Serbia).

Istrul/Dunărea de la izvoare până la vărsare, Pontul Euxin/Marea Neagră cu puținele insule și ținuturile din împrejurimi așezate sub Ursa Mare constituie izvoarele mitologiei răspândită, preluată, adoptată și adaptată la aproape toate popoarele antice. Aici în ținutul tenebros al hiperboreenilor, cimmerienilor, tracilor, geților, sciților, sarmaților și amazoanelor s-au plămădit și și-au găsit sălașuri Poseidon, Pontos, Leto, Apolo, Artemis, Achile, Iphigenia în Taurida, dar s-au păstrat și amintirile aventurilor argonauților, a lui Ulise și a altor eroi care au traversat aceste locuri. Cu o lungime de 2860 km, marele fluviu european izvorăște din Munții Pădurea Neagră (Schwarzwald), traversează continentul de la vest la est și se varsă în Marea Neagră (Schwarzes Meer) printr-o deltă.

Zeificat la traco-daco-geti, fluviul a purtat mai multe nume: Okeanos potamos, Nun, Istru, Danubius, Matoas, Dunăre/«Apa Mare». Cunoscut la aproape toate popoarele antice, fluviul a fost consemnat în scrierile egiptene, grecești și romane, civilizații care au luat contact cu cea valaco-pelasgo-daco-getă. Romanii îl considerau coborât din Jupiter, primii creștini susțineau că izvorăște din Rai – spălând păcatele oamenilor, numit «Rio Divino» în timpul domniei lui Carol Quintul și «Le Roi des fleuves de l'Europe» de Napoleon Bonaparte, bătrânul fluviu a dominat spațiul valaco-pelasgo-daco-getic, o lume fără asemănare care a lăsat posterității o civilizație aparte.

În miturile teogonice ale lui Homer și Hesiod, Dunărea de Jos era numită Okeanos potamos «râul (fluviul) Okeanos». În ținutul Lydia din Asia Mică exista un dublet numit tot Okeanos potamos. Okeanos a fost fiul zeiței Gaia care l-a născut din împreunarea cu Uranos, iar într-o altă variantă, Okeanos era considerat «părintele zeilor». Prin căsătoria cu sora sa Tethis, Zeul a devenit tatăl Oceanidelor, nimfe ale apelor marine. Ulterior, Okeanos a fost considerat fluviul care înconjură pământul ca un brâu, tatăl tuturor apelor curgătoare și zeul Oceanului.

Parte din cercetători consideră că Dunărea a fost axa unde s-a născut civilizația euro-indiană de unde a radiat ulterior în cele patru zări: «Vechea Civilizație Europeană / Old European Civilization (din mileniu al VII-lea până la mijlocul secolului al II-lea a.Chr. în unele locuri) se întindea de dincolo de Volga (la est) până în Bazinul Vienei și Peninsula Apeninică (la vest), și din Polonia (la nord) până în insulele Mării Mediterane (Creta, Sicilia)»²; același teritoriu este considerat «patria indo-europenilor dacă e una singură și a limbii lor ar fi constituit-o regiunile Daciei Mari – Bazinul Dunării, cu o axă de orientare vest-est, Morava – Tisa – Olbia - Nipru și o alta sud-nord, Adriatica – Balcani - Carpații Păduroși»³.

Fluviul este prezentat cu cele trei sectoare: «Dunărea Superioară» «Dunărea de mijloc» și «Dunărea de Jos», principalii afluenți și așezările importante, iar Canalul Dunăre – Marea Neagră și Canalul Rin-Main-Dunăre leagă Marea Neagră cu Marea Nordului, importantă cale navigabilă.

Vasta bibliografie consultată, notele biografice, ilustrațiile și hărțile prezentate, selectate cu mare grijă, întregesc conținutul lucrării.

Prin conținut și structură lucrarea se dorește a fi puntea de legătură între neamurile care de secole trăiesc pe malurile fluviului european.

ANA ZLIBUȚ

Prim-vicepreședinte Liga Scriitorilor
Filiala Timișoara Banat

---

¹ Vechea Europă era considerată până la fluviul Tyras / Nistru a cărui mal stâng este mai ridicat. Astăzi, Dunărea este considerat al doilea fluviu european după Volga / antic Rha, în evul mediu Itili sau Âteli (3530 km lungime și 1.360.000 km² suprafațabazinului hidrografic).

² Marija Gimbutas, *Civilizație și Cultură*, Editura Minerva, București, 1989, p. 79 și 199.

³ Aurel Stoican, În ce sens Româna e sora Latinei, în «Noi, Tracii», nr. 137, aprilie 1986, p. 6.

IONEL CIONCHIN

**GELU, GLAD ȘI MENUMORUT,
APĂRĂTORII GLIEI STRĂBUNE**

**EDITURA EUROBIT
TIMIȘOARA, 2014**

IONEL CIONCHIN

**GELU, GLAD ȘI MENUMORUT,
APĂRĂTORII GLIEI STRĂBUNE**

Editura EUROBIT
Timișoara, 2014

P R E F A Ț Ă

Atât din titlu, dar mai ales din conținutul cărții se desprinde ideea că într-o anumită perioadă s-au desfășurat evenimente în care românii, sub conducerea unor bravi duci / voievozi au fost nevoiți să-și apere glia străbună, să stăvilească agresiunea unor neamuri dornice de «a-și cucerii patrii».

În capitolul «Pelasga – limba strămoșilor neamului românesc»⁴ este tratat etnonimul de «valac» identic cu «român».

Pannonia, denumirea arhaică a Câmpiei central-dunărene situată în Europa Centrală, are o bogată istorie. Referindu-ne la Pannonia trebuie surprinse două aspecte: provincia romană Pannonia nu corespunde în totalitate cu Câmpia Pannonică, depresiunii central-europene. Câmpia Pannonică cuprinde ținuturi din Ungaria, vestul României, nordul Serbiei și al Croației, estul Sloveniei și al Austriei, sudul Cehiei și al Slovaciei și colțul sud-vestic al Ucrainei. Cea mai mare parte a depresiunii Pannonice aparține statului actual Ungaria.

Teritoriul Pannoniei a fost parte integrantă a Vechii Civilizații Europene/Old European Civilization, urmate de civilizațiile epocii bronzului și celor două epoci a fierului atestate de descoperirile arheologice din ținutul central-dunărean.

Pannonia a făcut parte din imperiul lui Burebista, «cel dintâi și cel mai mare dintre regii din Thracia», care a unit aproape întreg neamul geto-dac, transformând Dacia în principala putere politico-militară a centrului și sud-estului european. După marele rege daco-get, Pannonia și alte ținuturi dunărene au fost cucerite treptat de Imperiul Roman, iar împăratul Traian (98-117) a cucerit o parte a Daciei, transformând-o în provincie romană.

Pannonia face parte din «Glia / Pământul Românesc» care se întindea de la Munții Alpi și Marea Adriatică (la vest) până dincolo de Marea Masagetă / Marea Caspică (la est) și de la Marea Sarmatică / Baltică (în nord) până la Marea Tracică / Egee (în sud).

Migratorii au oprit evoluția firească a societății dar n-au reușit să zdruncine neamul românesc. La sfârșitul secolului IX unгурii au cucerit teritoriile românești din Europa Centrală.

Bogăția de date și fapte utilizate pentru susținerea problemelor abordate, ca și aprecierile aduse întăresc concluzia că vitejii voievozi români au apărat glia străbună, uneori cu prețul vieții.

Deși a existat un proces de deznaționalizare și asimilare mai bine de 1100 de ani a celor mai vechi locuitori ai Pannoniei, din rândul românilor s-au ridicat conducători care au ocupat funcții înalte în statul maghiar, salvând civilizația europeană de alte neamuri barbare. Desigur, mulți autohtoni au fost deznaționalizați și asimilați, dar un rol decisiv în supraviețuirea românilor l-a avut limba și Biserica Răsăriteană. Mai mult în limba maghiară au pătruns destul de multe cuvinte românești.

În «Anexă» au fost selectate mai multe izvoare istorice documentare și narative care întregesc afirmațiile și concluziile lucrării.

Cartea este întregită cu schițe, hărți, imagini, contribuind la înțelegerea istoriei din această «parte de țară».

Documentată, cu notele ce atestă o bibliografie vastă, expunerea clară a cunoștințelor, ținuta și maniera de expunere, cartea este utilă atât specialiștilor, cât și marelui public.

ANA ZLIBUȚ

Prim-vicepreședinte Liga Scriitorilor
Filiala Timișoara Banat

---

⁴ Dr. Afrodita Carmen Cionchin, Prof. Ionel Cionchin, De la scrierea dacică la cea românească, Editura Eurostampa, Timișoara, 2006, p. 64-128.

P O S T F A T Ă

DIN ASIA ÎN EUROPA CENTRALĂ

De origine fino-ugrică sau uiguro-mongolă, magyarii, triburi de păstori, urmărind în permanentă găsirea unor pășuni bogate pentru animale, s-au deplasat spre vest. În secolul IX au ajuns în Europa Răsăriteană, ocupând teritoriul de pe văile apelor Kama și Volga. Izvoarele istorice puține, dar adesea contradictorii, nu produc o imagine clară privind așezarea lor în ținutul Dunării mijlocii. Triburi nomade, căutând locuri mai ferite în timpul iernii, magyarii nu și-au găsit locul nici în Lebedia – probabil în vecinătatea Mării Azov și nici în Atelküz / Etelküz 'regiunea dintre ape' – ținut localizat la est de fluviul Don. În urma divergențelor cu alte neamuri (bulgari, cumani), triburile maghiare s-au deplasat de la est la vest, prin nordul «statului valac/român», la granița cu triburile slave, traversând cursurile mijlocii ale Donului, Niprului, Bugului, ajungând la izvoarele Nistrului, apoi ale Tisei. În cronica sa, Anonymus a menționat anul 884 p.Chr., când cele șapte triburi în frunte cu conducătorii lor (hetumoger) «au trecut în înot peste fluviul Etyl» / Volga, apoi peste ținutul Susudal, în Rusia, «au trecut spre cetatea Kyeu» / Kiev, au «plutit cu plutele peste fluviul Deneper»⁵/ Dnipru, au sosit în Galiția, apoi «prin pădurea Hovos au descălecat în părțile Hungului, și, după ce au ajuns acolo, locul pe care l-au ocupat întâi l-au numit Muncaci»¹. În anul 896, după ce au trecut prin pasul Vereczke din Carpații Păduroși, triburile maghiare au cucerit fortăreața Hung: «Atunci ducele Almus și nobilii săi auzind acestea se bucurară peste măsură de mult și veniră călări la fortăreața Hung ca să o ocupe. Și, pe când își așezau tabăra lângă ziduri, comitele acelei fortărețe, cu numele Loborcy, ceea ce pe limba lor însemna duca luând-o la fugă s-a dus grăbit spre fortăreața Zemlun... Apoi ducele Almus, împreună cu ai săi, intrând în fortăreața Hung au sacrificat pentru zeei nemuritori victime mari și timp de patru zile au petrecut în ospete, iar în ziua a patra ținând sfat și primind jurământul tuturor a lor săi, ducele Almus, fiind încă în viață, a numit pe fiul său Arpad ca duce și povățuitor»⁶. Anonymus a stăruit și asupra etnonimului de maghiar dat după numele fortăreței: «Rămâne acum să arătăm de ce poporul care a plecat din Scithia s-au numit Unguri. S-au numit Unguri după fortăreața Hungu... Și a fost numit Arpad ducele Ungariei, și după Hungu, toți soldații săi s-au numit Hunguari, după limba străinilor și numirea aceasta dăinuiește în toată lumea până în prezent»⁷.

După cucerirea cetății Hung, maghiarii au pornit cucerirea teritoriului din împrejurimi: ținutul dintre râul Tisa și Bodrog, apoi s-au extins spre sud până la Ugocea, iar spre sud-est până la Borsova. Ținutul era locuit de Blachi și Sclavi, dacă așa cum au susținut ducii rutenilor din Galicia / Galiția, aceeași cu Halicia / Valicia, formă coruptă pentru Valachia. În ținutul cetății Hung a fost o populație românească, iar în cel al Ugocei era un voievodat românesc, care a dăinuit până în secolul al XV-lea.

Aflați în plină expansiune, trecând râul Bodrog, maghiarii au atacat voievodatul lui Salanus, situat între Tisa și Dunăre, nu înainte ca ducele Arpad să-i trimită o solie, umilindu-l pe fiul lui Kean: «Cu toate că strămoșul meu, prea puternicul rege Athila, a stăpânit țara care este așezată între Dunăre și Tisa, până la frontiera Bulgarilor și pe care el o deține: totuși nu de teamă de Greci sau de Bulgari, că n-aș fi în stare să rezist, ci pentru considerațiunea ducelui vostru Salanus, cer din dreptul meu o părticică pentru vitele mele și anume pământul până la fluviul Souiou și pe deasupra cer chiar

⁵ Anonymi Bela regis notarii, Gesta Hungarorum / 'Faptele Ungurilor', p. 78-84.

⁶ Ibidem, p. 85.

⁷ Ibidem, p. 74 și 85.

de la ducele vostru să-mi trimită din bunătața lui două ulcioare pline cu apă de Dunăre și un braț de iarbă din câmpia nisipoasă de la Olpar, pentru ca să pot face proba dacă iarba din prundișul Olpar este mai bună decât iarba din Scithia, adică din Dentumoger și dacă apa de Dunăre este mai bună decât apa din Thanais»⁸. Nu numai că Salanus i-a îndeplinit toate dorințele ducelui maghiar, dar i-a cedat întreg teritoriul până la râul Souyoy, iar ulterior teritoriul până la fluviul Zogea⁹. Când s-a hotărât Salanus să dea piept cu armata lui Arpad a fost prea târziu, în bătălie a fost înfrânt și nevoit să se retragă în sudul Dunării, în cetatea Alba Bulgariei, Belgradul de astăzi. Maghiarii au cucerit teritoriul dintre cele două fluvii: Tisa și Dunăre.

Cucerirea teritoriului dintre cele două fluvii a facilitat apropierea de ținutul din dreapta Dunării. Triburile maghiare au traversat Dunărea așezându-se în Pannonia, după ce a cucerit și voievodatul dintre Dunăre și râul Drava. De aici au pornit incursiunile de pradă în cele patru zări, dar în special asupra occidentului european. După ce au fost înfrânți în bătălia de la Riade, în Saxonia, în anul 933, și zdrobiți la Leck, în anul 955, căpeteniile maghiare au continuat acțiunile prădalnice în stânga Dunării și în Peninsula Haemus/ Balcanică.

De la năvălirea lor în centrul Europei, maghiarii au reprezentat un pericol permanent pentru formațiunile politice românești de la Dunărea Mijlocie. Gesta Hungarorum / Faptele ungarilor, cronica notarului Anonymus al regelui Bela menționează formațiunile statale românești, aflate sub protecția politică și religioasă a Imperiului Bizantin, existente la sfârșitul secolului al IX-lea și la începutul secolului al X-lea, ale căror conducători, Menumurut Românul, Gelu Blacus/Vlacul și Glad, ducele patriei dintre Mureș și Dunăre, s-au opus cuceririi maghiare.

Istoria Ungariei în perioada medievală se caracterizează prin câteva momente importante:

- ✕ Cucerirea Pannoniei de către maghiari (sec. IX-X);
- ✕ Încoronarea lui Ștefan I ca rege al maghiarilor (1001);
- ✕ Stingerea dinastiei arpadiene (1301);
- ✕ Perioada regalității din diverse dinastii (1308-1541);
- ✕ Pașalâcul de Buda (1541-1699);
- ✕ Ungaria cedată Habsburgilor (1699);
- ✕ Imperiului Austro-Ungar (1867-1918);
- ✕ Destrămarea Austro-Ungariei.

Stabiliți definitiv în ținutul de dincolo de Dunăre, Ungurii au fost convertiți de către diferiți misionari ai bisercii răsăritene din Constantinopol, la învățătura creștină. Îndemnul de a îmbrățișa creștinismul l-au primit de la Biserica Răsăriteană din sudul Dunării, dar înainte de această pătrundere a învățăturii lui Hristos prin propăvăduirea Evangheliei de către misionarii creștini ai Constantinopolului, Ungurii au făcut cunoștință cu noțiunile de bază ale creștinismului, prin contactul ce l-au avut cu Românii, care trăiau de mai multă vreme în Pannonia și Câmpia Tisei¹⁰. Numai târziu, din motive politice, au îmbrățișat creștinismul roman. Călugării catolici au ajuns la curtea principilor unguri Geza și Voic, iar acesta din urmă primește botezul, luând noul nume de Ștefan. Papa îl încoronează, dându-i titlul de «rege apostolic» al noului stat, obligând să impună credința catolică întregului popor¹¹.

Ștefan I (997-1038) a fost încoronat rege al maghiarilor (25 decembrie 1001) de Papa Silvestru al II-lea (999-1003). Creștinismul a devenit religie de stat, iar biserica romano-catolică maghiară a fost subordonată Papei. Ștefan I a pus bazele organizării statului, continuând politica expansionistă. În luptele din anii 1002-1003, rege Ștefan I i-a înfrânt pe Gyula/Giula/Gyla sau Jula – conducătorul formației statale cu centrul la Alba Iulia și pe voievodul bănățean Achtum care și-au apărât glia străbună.

Urmașii regelui Ștefan I au dus lupte cu neamurile și statele vecine. În anii 1241-1242 s-a desfășurat marea invazie a tătarilor în Europa. În lupta de la Mohi, din 11 aprilie 1241, oastea maghiară a fost înfrântă. La 14 ianuarie 1301 a încetat din viață regele Andrei III, ultimul reprezentat al dinastiei arpadiene. A urmat o scurtă perioadă de «interregnum».

---

⁸ Ibidem, p. 88.

⁹ Ibidem, p. 89.

¹⁰ Ștefan Meș, Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII-XX. (Cercetări de demografie istorică), Editura Științifică, București, 1971, p. 12.

¹¹ H. Marczali, A magyar nemzet története, vol. I, Budapesta, 1895, p. 245.

Devenit rege în anul 1308, Carol I Robert, întemeietorul dinastiei angevine a întărit autoritatea centrală, înfăptuind mai multe reforme. În perioada 1315-1323, reședința regelui se afla la Timișoara. Continuând politica expansionistă, regele s-a confruntat cu Basarab I, domnul Valachiei / Țării Românești.

Regele Ludovic I cel Mare (1342-1382) a încercat să formeze un stat catolic între Marea Adriatică și Marea Neagră, dar visul nu și l-a împlinit. Din anul 1366 religia ortodoxă a populației românești a fost tolerată, numai catolicii aveau privilegiul de a fi înobilizați.

În secolul al XIV, în Europa și-au făcut apariția turcii otomani, care, în două secole, au cucerit teritoriile până în centrul Europei. Înaintării otomane s-au opus domnitorii Țărilor Române (Mircea cel Bătrân, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare și Sfânt etc.) și conducătorii români ai Ungariei (Iancu de Hunedoara – voievodul Transilvaniei și guvernator al Ungariei, regele român Matei Corvin, Pavel Chinezu – comite de Timiș și căpitan general al armatei regatului Ungariei). În secolul al XVI-lea Ungaria a fost ștearsă de pe hartă. Victoria de la Mohács, din 29 august 1526, a sultanului Soliman Magnificul asupra oastei maghiare a însemnat căderea cetății Buda. După ce a lăsat o garnizoană otomană în cetatea dunăreană, sultanul s-a retras din Ungaria.

După dezastrul de la Mohacs, nobilimea maghiară a format două tabere:

a. Nobilimea mijlocie, condusă de Ștefan Werböczy, la 10 noiembrie 1526, la Szekésfehervar, l-a încoronat ca rege al Ungariei pe Ioan Zápolya (1526-1540), voievodul Transilvaniei.

b. Marea nobilime din jurul reginei Maria, văduva regelui Ludovic al II-lea căzut pe câmpul de luptă la Mohács, l-a ales rege pe Ferdinand de Habsburg (1526-1563), în ziua de 17 decembrie 1526, în orașul Pozsony/Bratislava.

Ungaria a fost împărțită între cele două capete încoronate: nordul și vestul Ungariei a intrat în stăpânirea lui Ferdinand de Habsburg, iar lui Ioan Zápolya, voievodul Transilvaniei, i-a revenit sudul Ungariei. În conflictul dintre cei doi a intervenit sultanul Soliman Magnificul de partea voievodului Transilvaniei, înfrângându-l pe Ferdinand de Habsburg tot la Mohács, la 18 august 1529. La 8 septembrie 1529, sultanul Soliman Magnificul a intrat a doua oară în Buda și l-a instalat pe Ioan Zápolya ca rege al Ungariei. Urmărindu-l pe Ferdinand de Habsburg, sultanul a asediat Viena, dar a fost nevoit să se retragă de sub zidurile cetății.

Prin înțelegerea de Oradea, din anul 1538, între Ferdinand de Habsburg și Ioan Zápolya a fost încheiat un pact, potrivit căreia ambii monarhi mențineau în continuare teritoriile aflate în subordine, dar după moartea voievodului ardelean teritoriile care s-au aflat sub controlul acestuia urmau să treacă sub stăpânirea habsburgilor. Acest tratat nu a fost respectat, după moartea lui Ioan Zápolya, mica nobilime maghiară l-a proclamat rege al Ungariei pe Ioan Sigismund, fiul regelui decedat. Dorind să pună în aplicare tratatul de la Oradea, Ferdinand de Habsburg a asediat cetatea Buda, dar din nou a intervenit sultanul Soliman Magnificul, care, la 29 august 1541, a intrat din nou în cetatea dunăreană. Ungaria Centrală și de Sud a fost transformată în vilaiet otoman cu centrul la Buda. La 4 septembrie 1541, sultanul Soliman Magnificul, prin actul emis, l-a numit pe Ioan Sigismund, micuțul rege, principe al Transilvaniei.

Împărțită între cele două imperii, Ungaria depindea de raportul de forțe dintre Imperiul habsburgic și Imperiul otoman. Integrat treptat în Imperiul habsburgic, teritoriul din nordul și vestul fostei Ungarii regale a fost reorganizat de Ferdinand de Habsburg care a înființat noi oficii centrale – scaune de guvernare asemănătoare celor din Austria, iar Camera regală cu sediul la Pozsony / Bratislava a fost subordonată Camerei aulice de la Viena. Sudul Ungariei și teritoriul până la Tisa transformat în vilaiet/pașalâc otoman a fost împărțit în sangeacuri. Teritoriul de la est de Tisa a aparținut principatului Transilvania.

În vara anului 1552, după ce au ocupat Timișoara, o parte a Banatului a fost transformată în vilaiet/pașalâc turcesc. În anul 1554, în ținutul din nordul acestui vilaiet a fost numit căpitan suprem episcopul de Oradea – Matei Zaberminus. Într-un document din 12 iulie 1554, căpitanul de la Oradea s-a numit «partium inferiorum supremus Capitaneus». Într-un alt document din 23 iulie 1554, același comandant purta denumirea de «Supremus Regni Capianeus intra Tibiscum», având în subordine județele Szabolcs, Szatmár, Közép – és – Külső – Szolnok (Solnocul de Mijloc și cel Exteror), Békés, Bihar, Kraszna, Csongrád, Csanád, Zaránd, Arad, ba chiar și Timiș și Torontal, ultimile de facto aflate sub stăpânirea otomană. Doi subordonați a căpitanului Matei Zaberminus, în fruntea a câte 100 de călăreți fiecare, aveau sarcina să apere ținutul câmpiei Gyula («in campo» Giula). În anul 1560, «căpitan suprem de Gyula și al părților inferioare» a fost numit Kerecsényi László, ulterior în 1564 a fost numit «căpitan suprem al ținutului de dincolo de Tisa», având în

subordine 6 comitate și cetatea Giula: «comitatus Zarand, Bekes, Chanad, Chongrad, Arad et Zolnok exterior».

În vara anului 1566, în ultima campanie a lui Soliman Magnificul în Ungaria a fost cucerită cetatea Gyula, iar teritoriul din jurul acesteia, aproape întreg județul Bichiș, a fost transformat în sangeac aparținător vialetului / pašalâcului de Timișoara.

Prezența românilor de religie ortodoxă la răsărit de Tisa, în perioada stăpânii otomane, a fost menționată de izvoarele istorice. În anul 1651, mitropolitul Sofronie care-și avea reședința la mănăstirea Hodoș-Bodrog purta titulatura de «mitropolit al cetăților Lipova și Giula»¹².

Vestitul călător și cronicar turc, Evlia Celebi, în anii 1660-1666 a lăsat o descriere a cetății Gyula și a prezenței românilor în oraș: «Întreaga populație a orașului vorbește limba turcească, dar mulți știu să vorbească ungurește și românește. Iobații toți sunt unguri și români»¹³.

Războaiele desfășurate în ultimul pătrar al secolului al XVII-lea între Imperiul otoman și Imperiul habsburgic au dat câștig de cauză imperialilor. După eșecul turcilor la asediul Vienei din 1683, austriecii au trecut la contraofensivă, iar în anul 1686 au cucerit cetatea Buda, desființând vialetul turcesc¹⁴. La 12 august 1687, în bătălia de la Mohács, de data aceasta turcii au fost înfrânți, iar prin pacea de la Karlowitz din 1699 au fost nevoiți să cedeze Ungaria și Transilvania habsburgilor. În 1867, înfrântă de Prusia, Austria a încheiat pactul dualist, în care Ungaria a devenit regat în cadrul Imperiului Austro-Ungar (1867-1918). Cunoscut și sub denumirea de «Monarhia Dunăreană» / «Imperiul Cezaro-Crăiesc» / «Dubla Monarhie», «Kaiserliche und Königliche Doppelmonarchie» / «Die im Reichsrat vertretenen Königreiche und Länder und die Länder der heiligen ungarischen Stephanskronen» – 'Regatele și Țările reprezentate în Consiliul Imperial și Țările Sfintei Coroane Ungare a lui Ștefan', statul dualist cuprindea:

- Cisleithania – statele (regate, ducate) din administrația austriacă, dincolo de râul Leitha – din partea vestică și nordică a imperiului;
- Transleithania – statele aparținând regatului Ungariei căruia i-a fost încorporat Marele Principat al Transilvaniei.

Austro-Ungaria a fost un imperiu multinațional, «din petice», iar viața politică era dominată de interesele celor unsprezece naționalități diferite.

Împărțirea Austro-Ungariei după 1918.

Austro-Ungaria s-a destrămat la sfârșitul primului război mondial, formându-se state independente (Cehoslovacia, Austria, Ungaria) și desăvârșindu-se state naționale (Regatul României și Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor). Ungaria și-a declarat independența devenind republică.

¹² Teodor Misaroș, Din istoria comunităților bisericești ortodoxe române din Republica Ungară, Cărțile «Dunărea» Tankönyvkiadó, Budapesta, 1990, p. 124.

¹³ Ibidem, p. 126.

¹⁴ Carol Vicze, Ungaria între Mohács și Karlowitz, în «CLIO», Timișoara, seria a III-a, nr. 1, 2002, p. 14.

Schimbările teritoriale de Tratatul de la Versailles, recunoscute în tratatele semnate la Saint-Germain (10 septembrie 1919) și Trianon (4 iunie 1920):

- Constituirea unor noi republici – Austria și Ungaria – rupând orice continuitate cu fostul imperiu. Familia Habsburg a fost exilată pentru totdeauna.
- Granițele noii Ungarii independente deși includea mai multe teritorii nu cuprinde nici 2/3 din fostul Regat al Ungariei.
- Boemia, Moravia, Silezia cehă, Slovacia și Rutenia Carpatină au format Cehoslovacia.
- Galiția a fost transferată Poloniei.
- Tirolul de Sud și Triestul au fost oferite Italiei.
- Bosnia-Herțegovina, Croația-Slavonia, Dalmația, Slovenia și Voievodina au fost unite cu Serbia, formându-se Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor.
- După ce Basarabia se unise cu România (27 martie/9 aprilie 1918), Bucovina (15/28 noiembrie 1918) și Transilvania (1 Decembrie 1918) s-au unit cu România.

Noua împărțire teritorială a inclus pe teritoriul unor state importante minorități etnice diferite, creând nemulțumiri și stări conflictuale.

Nici țările Antantei care promise României teritoriul până la Tisa și nici Tratatul de pace n-au respectat hotărârile Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, a celor 1228 de delegați și peste 100.000 de români: «ADUNAREA NAȚIONALĂ A TUTUROR ROMÂNILOR DIN TRANSILVANIA, BANAT ȘI ȚARA UNGUREASCĂ, ADUNAȚI PRIN REPREZENTANȚII LOR ÎNDREPTĂȚII LA ALBA IULIA ÎN ZIUA DE 1 DECEMBRIE 1918, DECRETEAZĂ UNIREA ACELOR ROMÂNI ȘI A TUTUROR TERITORIILOR LOCUITE DE DÂNȘII CU ROMÂNIA».

Provinciile istorice românești.

Teritoriile românești au fost cedate altor state: parte a Maramureșului a fost dăruit Cehoslovaciei, o altă parte – ținutul dintre râul Tisa și o «granița fictivă» a fost cedat Ungariei, iar o parte din Banat a fost dat Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor.

Din 1918 și până astăzi, românii din afara granițelor României, prin diverse forme, sunt supuși deznaționalizării și asimilării.

STAN

PROF. SIMION

SUA
